

مجالس رمضانی

۱۴

مجلس چهاردهم

باطل کننده های روزه

علامه محمد بن صالح العثیمین رحمہ اللہ

ترجمہ: مسعود ابراہیمی

مرکز مطالعات متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس چهاردهم: باطل‌کننده‌های روزه

ستایش مخصوص خداوندی است که بر ظاهر و باطن امور آگاه است، دانای آشکار و پنهان بنده و گمان‌های اوست. یگانه آفریننده جهان و فنون آن است، حرکت و سکون هریک از مخلوقات را تدبیر می‌کند. هر چیزی را به بهترین شکل آفرید، گوش‌ها را شکافت و چشم‌ها را گشود، تعداد برگ‌های درختان را در شاخه‌ها و تنه‌هایشان می‌داند، زمین را گسترانید و آن را استوار ساخت، آسمان را وسعت داد و برافراشت، و ستارگان را به گردش درآورده و در تاریکی و سیاهی شب درخشان گردانید. **هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ**

الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ {لقمان: ۱۱} (این آفرینشِ الله است؛ اینک [ای
مشرکان،] به من نشان دهید کسانی که غیر از او هستند [و شما آنها
را عبادت می‌کنید] چه آفریده‌اند؟) او را بر بخشندگی و احسانش
سپاس می‌گوییم، و گواهی می‌دهم که هیچ معبود به حق جز الله
نیست، در الوهیت و فرمانروایی‌اش یکتاست و شریکی ندارد. و
گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرستادهٔ اوست که با برهان الهی
مورد تأیید قرار گرفته است، صلوات خدا بر او و بر یارش ابوبکر در تمام
احوالش، و بر عمر که کسری را در ایوانش به لرزه انداخت، و بر عثمان
که شبش را قرآن بیدار می‌ماند، و بر علی که درهم کوبندهٔ دروازه خیبر
و لرزاننده دژهای آن است، و بر خاندان و یارانش که هریک در هر حال
از پروردگارشان اطاعت می‌کردند، سلام و درودی مداوم و بی‌پایان بر
آنان باد.

برادران و خواهران من: خداوند متعال می‌فرماید: **أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ** [البقرة: ۱۸۷] (ای مؤمنان،) آمیزش با همسرانتان در شب [های] روزه، بر شما حلال گردیده است. آنان لباس شما هستند و شما لباس آنان (مایه آرامش و سبب پاکدامنی یکدیگر) هستید. الله می‌دانست که شما به خود خیانت می‌کردید [و با آنکه در اوایل اسلام، آمیزش پس از نماز عشاء در شب روزه حرام بود، شما به آن بی‌توجه بودید]؛ پس توبه‌تان را پذیرفت و از شما درگذشت؛ پس اکنون [در شب‌های روزه می‌توانید] با آنان آمیزش کنید و آنچه را که الله برایتان مقرر داشته است [از ایشان] طلب کنید. بخورید و

بیاشامید تا رشته سپیدِ صبح (فجرِ صادق) از رشته سیاه [شب] برایتان آشکار گردد؛ آنگاه روزه را تا شب به پایان برسانید). الله متعال در این آیه اصول مبطلات روزه را بیان کرده است، و پیامبر صلی الله علیه و سلم در سنت آن‌ها را تکمیل کرده است.

باطل‌کننده‌های روزه هفت نوع است:

نوع اول: آمیزش جنسی (که همان وارد شدن آلت تناسلی مرد در شرمگاه زن است)، و این بزرگ‌ترین گناه را دارد. هرگاه روزه‌دار آمیزش کند، روزه‌اش خواه واجب یا مستحب باطل می‌شود. حال اگر این آمیزش در روز ماه رمضان باشد و روزه بر او واجب بوده، علاوه بر قضای روزه، کفارهٔ سنگینی نیز بر او لازم می‌گردد که همانا آزاد کردن یک برده مؤمن است. اگر توانایی آزاد کردن برده را نداشته باشد، باید دو ماه پیپی روزه بگیرد، و جز به دلیل عذری شرعی مانند عید فطر و قربان، یا عذری حسی و ظاهری همچون بیماری و سفری که به قصد

باطل کردن روزه نباشد، حق ندارد بین این روزه‌ها فاصله بیندازد. اگر بدون عذر حتی یک روز روزه نگیرد، باید روزه را از ابتدا آغاز کند تا پیوستگی حاصل شود.

اگر توانایی روزه گرفتن دو ماه پیاپی را نداشته باشد، باید به شصت مسکین و به هر کدام نیم کیلو و ده گرم گندم خوب بدهد.^۱

در صحیح مسلم آمده است که مردی در روز ماه رمضان با همسرش نزدیکی کرد و از پیامبر صلی الله علیه وسلم درباره این مسئله پرسید. پیامبر فرمودند: «آیا می‌توانی برده‌ای آزاد کنی؟» مرد گفت: نه. فرمود:

«آیا می‌توانی دو ماه پیاپی (چنانکه در دیگر احادیث آمده) روزه

۱- دادن برنج به جای گندم درست است. فقط باید به وزن دقت کرد، اگر برنج سنگین‌تر بود به اندازه لازم اضافه می‌کند و اگر سبک‌تر بود به مقدار لازم از آن کم می‌نماید. (نویسنده).

بگیری؟» گفت: نه. فرمود: «پس شصت مسکین را غذا بده» و این

حدیث به طور مفصل در صحیحین آمده است.^۱

نوع دوم: خارج کردن منی به اختیار خود، با بوسیدن یا لمس کردن یا

استمناء و مانند آن. زیرا این از شهواتی است که روزه جز با پرهیز از آن

تحقق نمی‌یابد، چنان که در حدیث قدسی آمده است: **«بندهام**

خوردن و آشامیدن و شهوتش را به خاطر من ترک می‌کند».^۲ امام

بخاری حدیث را روایت کرده است.

۱- به روایت بخاری: کتاب الحدود، باب من أصاب ذنبا دون الحد، فأخبر الإمام

فلا عقوبة عليه بعد التوبة، إذا جاء مستفتياً، شماره حدیث (۶۸۲۱) و مسلم:

کتاب الصیام، باب تغلیظ تحریم الجماع فی نهار رمضان، شماره حدیث (۱۱۱)،

روایت ابوهریره رضی الله عنه.

۲- به روایت بخاری: کتاب الصوم، باب فضل الصوم، شماره حدیث (۱۸۹۴).

اما بوسیدن و لمس کردن بدون خروج منی روزه را باطل نمی کند؛ زیرا در صحیحین از حدیث عایشه رضی الله عنها نقل شده است که: «پیامبر صلی الله علیه وسلم در حالی که روزه بود، می بوسید و مباشرت می کرد [همسرش را لمس و بغل می کرد]، اما ایشان بیش از همه شما بر نفس خویش مسلط بود»^۱ و در صحیح مسلم آمده است که عمر بن ابی سلمه از پیامبر صلی الله علیه وسلم پرسید: «آیا روزه دار می تواند ببوسد؟» پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «از این بانو بپرس» - یعنی ام سلمه - پس او به ابن ابی سلمه خبر داد که پیامبر صلی الله علیه وسلم چنین می کرد. عمر گفت: «ای رسول خدا، خداوند گناهان گذشته و آینده ات را بخشیده است». پیامبر صلی

۱- به روایت بخاری: کتاب الصوم، باب المباشرة للصائم، شماره حدیث (۱۹۲۷) و مسلم: کتاب الصیام، باب بیان أن القبلة فی الصوم لیست محرمة علی من لم تحرك شهوته، شماره حدیث (۱۱۰۶).

الله علیه وسلم فرمود: «به خدا سوگند من از همه شما پرهیزگارتر و

باتقواترم»!^۱

اما اگر روزه‌دار بر خود بیم دارد که به خاطر ناتوانی در مهار شهوت خود با بوسیدن و مانند آن، منی از وی خارج شود یا با این کار به آمیزش کشیده شود؛ در این صورت بوسیدن و مانند آن به دلیل سد ذریعه (بستن راه فساد) و حفظ روزه‌اش از باطل شدن، حرام می‌گردد. به همین دلیل پیامبر صلی الله علیه وسلم به کسی که وضو می‌گیرد دستور داده که اگر روزه است در استنشاق (آب زدن در بینی) مبالغه نکند؛^۲ از ترس اینکه آب به داخل شکم وارد شود.

---

۱. به روایت مسلم: کتاب الصیام، باب بیان أن القبلة فی الصوم لیست محرمة علی من لم تحرک شهوته، شماره حدیث (۱۱۰۸).

۲. به روایت ابوداود: کتاب الصیام، باب الاستنشاق للصائم، شماره حدیث (۲۳۶۶)، از لقیط بن صبره رضی الله عنه.

اما خروج منی با احتلام یا با مجرد فکر کردن، روزه را باطل نمی کند؛ زیرا احتلام بدون اختیار روزه دار بوده است؛ و فکر کردن نیز مورد چشم پوشی قرار گرفته است، زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «همانا خداوند آنچه را که امت من در نفس خود پنهان می دارند، عفو فرموده است، مادامی که عملی انجام نداده یا سخنی نگفته باشند». این حدیث متفق علیه است.^۱

نوع سوم: خوردن یا آشامیدن، که همان وارد کردن هر نوع خوردنی یا آشامیدنی به درون معده از راه دهان یا بینی است، به دلیل فرموده خداوند متعال: {وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ} [البقرة: ۱۸۷] (و

۱- به روایت بخاری: کتاب الطلاق، باب الطلاق فی الإغلاق والكره، شماره حدیث (۵۲۶۹) و مسلم: کتاب الإیمان، باب تجاوز الله عن حدیث النفس، شماره حدیث (۱۲۷) از ابوهریره رضی الله عنه.

بخورید و بیاشامید تا رشته سپیدِ صبح (فجرِ صادق) از رشته سیاه [شب] برایتان آشکار گردد؛ آنگاه روزه را تا شب به پایان برسانید).

استفاده از دارو از طریق بینی نیز همچون خوردن و آشامیدن است، به دلیل فرمودهٔ پیامبر صلی الله علیه وسلم در حدیث لَقِیْتُ بَنَ صَبْرَةَ: **«در استنشاق مبالغه کن، مگر آنکه روزه باشی»**. این حدیث را کتب خمس (احمد، ابوداود، ترمذی، نسائی و ابن ماجه) روایت کرده‌اند و ترمذی آن را صحیح دانسته است.^۱

اما بوییدن رایحه‌ها روزه را باطل نمی‌کند؛ زیرا رایحه حرام ندارد که به معده وارد شود.

نوع چهارم: آنچه در حکم خوردن و آشامیدن است، و آن دو چیز است:

۱- پیشتر تخریج آن گذشت.

اول: تزریق خون به روزه‌دار، مانند اینکه فرد دچار خونریزی شود و برای جبران، به او خون تزریق کنند، که با این کار روزه‌اش باطل می‌شود؛ زیرا تزریق خون اوج غذارسانی با غذا و نوشیدنی و هدف نهایی خوردن و نوشیدن است، و این امر با تزریق خون حاصل شده است.^۱

نوع دوم: آمپول‌های مغذی که با آنها از خوردن و آشامیدن بی‌نیاز می‌شود. هرگاه کسی از آن استفاده کند روزه‌اش باطل می‌شود؛ زیرا اگرچه این آمپول‌ها، غذا و نوشیدنی به معنای متعارف نیستند، اما حکم آنها را دارند، چرا که در معنای غذا و نوشیدنی هستند. اما

۱- قبلاً چنین نظری داشتم اما برایم روشن شد که تزریق خون روزه را باطل نمی‌کند، زیرا خوردن و آشامیدن و یا در معنای آنها نیست و تا زمانی که ابطال روزه واضح نباشد، اصل بر بقای روزه و صحت آن است و از جمله قواعد فقهی این است که «یقین با شک از بین نمی‌رود». (نویسنده).

آمیول‌های غیرمغذی، خواه از طریق عضلات تزریق شوند یا از طریق رگ، حتی اگر شخص مزه آن را در حلقش احساس کند روزه را باطل نمی‌کنند؛ زیرا غذا یا نوشیدنی و یا در معنای آن‌ها نیستند، لذا حکم غذا و نوشیدنی را ندارند.

و وجود طعم در حلق در غیر خوردن و آشامیدن اعتباری ندارد، به همین دلیل فقهای ما گفته‌اند: اگر کسی کف پایش را به خربزه تلخ آغشته کرد و طعم آن را در حلقش احساس نمود، روزه‌اش باطل نمی‌شود. شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله در رساله‌اش (حقیقة الصیام)^۱ فرموده است: «در ادله چیزی نیست که اقتضا کند آنچه خدا و رسولش مبطل روزه قرار داده‌اند، چیزی است که به مغز یا بدن وارد شود یا چیزی که از راه منافذ وارد شده یا به جوف برسد، یا معانی

۱- نگا: حقیقة الصیام، در ضمن مجموع الفتاوی (۲۵/ ۲۴۳).

دیگری که صاحبان این اقوال آن را ملاک حکم نزد خدا و رسولش می‌دانند. و می‌فرماید: «هرگاه دلیلی بر وابسته کردن حکم توسط خدا و رسولش به این وصف وجود نداشته باشد، سخن کسی که می‌گوید خدا و رسولش این را به خاطر این علت (ورود به بدن) مبطل روزه قرار داده‌اند، سخنی بدون علم است». پایان سخن ایشان رحمه الله.

نوع پنجم: خروج خون با حجامت، زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «حجامت‌کننده و حجامت‌شونده روزه‌شان باطل است». این حدیث را امام احمد و ابوداود از حدیث شداد بن اوس رضی الله

عنه روایت کرده‌اند.^۱ امام بخاری رحمه الله گفته است: «در این باب حدیثی صحیح‌تر از این نیست».^۲

این دیدگاه، مذهب امام احمد و بیشتر فقهای حدیث رحمهم الله^۳ است. همچنین خارج کردن آن با فصد (رگ زدن) و مانند آن همانند خروج خون با حجامت است که بریدن تأثیری همچون تأثیر حجامت می‌گذارد. بر این اساس برای روزه‌دار جایز نیست هنگام روزه واجب خون زیادی که همچون حجامت بریدن تأثیر می‌گذارد اهدا کند، مگر آنکه ضرورتی باشد که جز با اهدای خون برطرف نمی‌شود و با این کار

۱- به روایت احمد (۴/ ۱۲۳)، و ابوداود: کتاب الصیام، باب فی الصائم یتجم، شماره حدیث (۲۳۶۹).

۲- نگا: ترمذی، العلل الکبیر (۲۰۸).

۳- نگا: مسائل امام احمد روایت پسرش عبدالله (۱۸۱-۱۸۲) و مغنی (۶/ ۶۵).

ضرری متوجه روزه‌دار نمی‌شود. در این صورت به سبب ضرورت جایز است، و شخص آن روز را افطار می‌کند و [بعداً] قضا می‌نماید.

اما خروج خون به سبب خون‌دماغ یا سرفه یا بواسیر یا کشیدن دندان یا باز کردن زخم یا آزمایش خون یا تزریق سوزن و مانند آن، روزه را باطل نمی‌کند؛ زیرا این امور حجامت نیستند و یا در معنای آن نیستند، چراکه در بدن تأثیری مانند تأثیر حجامت ندارند.

نوع ششم: استفراغ عمدی، یعنی خارج کردن محتویات معده اعم از غذا یا نوشیدنی از طریق دهان؛ به دلیل فرمودهٔ پیامبر صلی الله علیه وسلم: «هر کس بی‌اختیار و ناخواسته دچار استفراغ شود، قضای روزه بر او نیست، و هر کس عمداً استفراغ کند، باید قضا نماید». این حدیث را کتب خمس به جز نسائی روایت کرده‌اند، و حاکم آن را

صحيح دانسته است.^۱ معنای «ذرع» یعنی [استفراغ] براو غلبه کرد و بی اختیار رخ داد.

روزه با استفراغ عمدی باطل می شود خواه با عملی مانند فشار دادن شکم یا تحریک گلو باشد یا با بوییدن، مانند اینکه چیزی را عمداً بپوید تا استفراغ کند، یا با نگاه کردن مانند آنکه عمداً به چیزی نگاه کند تا استفراغ نماید. با تمام این موارد روزه باطل می شود، اما اگر استفراغ بدون سببی از جانب روزه دار رخ دهد، روزه اش باطل نمی شود. و اگر درد معده داشت، لازم نیست جلوی استفراغ را بگیرد؛ زیرا این کار به او آسیب می رساند، بلکه آن را رها می کند نه تلاش کند

۱- به روایت احمد (۲/ ۴۹۸) و ابوداود: کتاب الصیام، باب الصائم یستقیء القیء عامداً، شماره حدیث (۲۳۸۰) و ترمذی: کتاب الصوم، باب ما جاء فیما استقاء عمداً، شماره حدیث (۷۲۰)، وابن ماجه: کتاب الصیام، باب ما جاء فی الصائم یقیء، شماره حدیث (۱۶۷۶) و حاکم (۱/ ۴۲۷).

استفراغ نماید و نه مانع استفراغ شود. سپس اگر بدون سببی از جانب خودش استفراغ کرد، روزه‌اش صحیح است.

نوع هفتم: خروج خون حیض و نفاس؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم در مورد زنان فرمودند: «آیا چنین نیست که وقتی حیض می‌شوند، نماز نمی‌خوانند و روزه نمی‌گیرند؟»^۱ پس هرگاه زن خون حیض یا نفاس ببیند، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در ابتدای روز باشد یا در انتهای آن، حتی اگر لحظه‌ای پیش از غروب آفتاب باشد. اما اگر احساس وجود خون کند ولی خون بعد از غروب آفتاب خارج شود، روزه‌اش صحیح است.

شخص اگر روزه‌اش روزه واجب، مانند روزه رمضان، کفاره و نذر باشد انجام و استفاده از این مبطلات حرام است؛ مگر آنکه عذری داشته

---

(۱) قبلا تخریج آن گذشت.

باشد که برایش افطار را مباح کند، از جمله سفر و بیماری و مانند آن؛ زیرا کسی که مشغول انجام واجبی شده است، اتمام آن بر او لازم است مگر اینکه عذری مورد قبول داشته باشد.

اگر در روز رمضان بدون عذر چهار این مبطلات شود، بر او واجب است بقیه روز را از باطل کننده‌های روزه خودداری کند و نیز قضای آن روز را به جا آورد. اما اگر افطارش در رمضان با عذر بوده، لازم نیست بقیه روز را از مفطرات دوری کند و فقط قضا بروی لازم است. بر این اساس، اگر در رمضان در حالی که مسافر است روزه بگیرد و سپس بخورد یا بیاشامد یا با همسرش آمیزش کند، گناهی بر او نیست، لیکن باید آن روز را قضا کند. چنانچه روزه‌اش مستحبی باشد، افطار برای او حتی بدون عذر جایز است، اما بهتر است آن را تمام کند.

برادران و خواهران من: بر طاعات حریص و مداوم باشید، و از گناهان و محرمات دوری نمایید، و به سوی آفریننده آسمان‌ها و زمین روی

آورید، و خود را در معرض نسیم بخشش او قرار دهید، چرا که الله متعال بسیار بخشنده است. بدانید که از دنیای شما چیزی جز آن زمانی را که در بندگی پروردگار سپری کرده‌اید برایتان باقی نخواهد ماند. پس فرصت‌ها را غنیمت شمارید، و قبل از اینکه زمان از دست برود آن را غنیمت شمارید! دنبال سود باشید و از فرصت‌ها، پیش از آنکه خسران فرا رسد نهایت فایده را کسب کنید!

بارالها! به ما توفیق استفاده از زمان و پرکردن آن با اعمال صالح را عطا فرما. خداوند! ما را با فضل و احسان خویش ببخشای، و با عفو و آمرزش با ما رفتار کن. پروردگار! کارهای ما را آسان گردان و از سختی دور بدار، و ما را در دنیا و آخرت بیامرز. خداوند! شفاعت پیامبرمان را نصیب ما بگردان و ما را به حوض ایشان حاضر بگردان و از آب گوارای آن به ما بنوشان، جرعه‌ای که هرگز پس از آن تشنه نشویم، ای پروردگار جهانیان.

اللهم صل وسلم وبارك على عبدك ونبيك محمد، وعلى آله وأصحابه
أجمعين.

***

مجلس چهاردهم: باطل‌کننده‌های روزه

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies